

В. І. Фридель,
аспірант кафедри банківської справи
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВЕРЕГУЛЮВАННЯ ЛІЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано основні нормативно-правові акти, що регулюють лізингову діяльність. Розглянуто зарубіжний досвід правового регулювання лізингу. Здійснено характеристику законодавчих змін Податкового кодексу та наведено рекомендації щодо вдосконалення економіко-правового регулювання лізингової діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: лізинг, лізингова діяльність, регулювання, податки.

АННОТАЦИЯ. В статье проанализированы основные нормативно-правовые акты, регулирующие лизинговую деятельность. Рассмотрен зарубежный опыт правового регулирования лизинга. Охарактеризованы законодательные изменения Налогового кодекса и приведены рекомендации по совершенствованию экономико-правового регулирования лизинговой деятельности.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: лизинг, лизинговая деятельность, регулирование, налоги.

ANNOTATION. The paper analyzes main regulations governing leasing activities. Considered foreign experience of legal leasing regulation. Done characterization of legislative changes to the tax code and provides recommendations for improving the economic and legal regulation of leasing activity.

KEYWORDS: leasing, leasing activity, regulation, taxes.

Вступ. Правове регулювання займає важливу частину продуктивного функціонування будь-якої галузі економіки, і навпаки, законодавча невизначеність стримує економічну діяльність і підприємницьку ініціативу. Лізинговий сектор не виняток і став ха-

рактерним прикладом такого процесу. Адже на багатьох розвинутих лізингових ринках, у першу чергу, проявляється якісне нормативно-правове забезпечення лізингових відносин. Існування належного державного регулювання лізингових послуг, чіткого законодавчого та інформаційного забезпечення лізингу та наявність сприятливого податкового клімату є тими ключовими факторами, що дозволять сформувавши стабільний, прозорий і конкурентний лізинговий ринок. Така лізингова галузь буде привабливою для значних капіталовкладень як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів, що особливо актуально у вітчизняних умовах.

Постановка проблеми. В Україні нормативно-правове забезпечення лізингу, незважаючи на тривалий термін існування офіційного законодавства, досі є проблематичним. Пряме запозичення норм права без відповідної адаптації під вітчизняний ринок, законодавчі протиріччя в різних нормативних актах, відсутність інформаційної бази — це всі ті проблеми лізингової галузі, що потребують розумного вирішення. Не можна стверджувати, що чинне законодавство щодо лізингу абсолютно не придатне для використання. Для прикладу, багато змін відбулось із прийняттям Податкового кодексу, які істотно мають покращити функціонування ринку. Однак, залишається чимало питань, що потребують вдосконалення вітчизняного правового поля до вимог сучасного ринку. Тому важливим є аналіз нормативно-правового забезпечення вітчизняного лізингу, розгляд зарубіжного досвіду державного регулювання лізингу, визначення необхідних податкових пільг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти регулювання лізингової діяльності описували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як А.М. Герасимович, С.П. Кисіль, Л.А. Перетятко, С.І. Бессонова, Г.М. Лясковець, В.В. Гриценко, В.А. Горемикін, В.Д. Газман. Сучасні законодавчі та податкові аспекти лізингу досліджували Т.І. Галецька, Т.В. Кірик, О.П. Павленко. Дані дослідження розглядають чимало аспектів регулювання лізингу, однак у працях даних авторів не має єдиної думки щодо однозначного визначення та чіткої регламентації державного регулювання лізингової діяльності. Також, основні дослідження будуються на законодавстві до 2010 року. Як зазначалось, із набранням чинності в квітні 2011 року Податкового кодексу, змінилось чимало положень податкового регулювання лізингового ринку.

Метою статті є вивчення основних нормативно-правових актів, що регулюються лізинговою діяльністю. Огляд законодавчих

змін Податкового Кодексу та визначення їх впливу на лізингову галузь. Розгляд успішного зарубіжного досвіду із врахуванням особливостей лізингового ринку України. *Основним завданням роботи є формування рекомендацій щодо вдосконалення нормативного регулювання вітчизняної лізингової індустрії.*

Виклад основного матеріалу дослідження. У світовій практиці, за рівнем нормативно-правового забезпечення виокремлюють три основні групи країн [1, с. 92–100]:

- країни із спеціальним законодавством, що регламентує лізингові відносини (континентальна Західна Європа: Франція, Італія, Бельгія). У даній групі взаємовідносини регулюються не тільки між основними суб'єктами угоди (лізингодавцем і лізингоотримувачем), а й між ними і постачальником, тобто норми права охоплюють всі тресторонні майнові відносини, що виникають при лізингу;

- країни, де регулювання ведеться спеціальними підзаконними актами (так звані країни «загального права» — Англія, Австралія). Основним критерієм правового регулювання лізингу є вартість майна, переданого в лізинг, та сторони лізингового договору. В Англії угоди лізингу та майнового найму належать до однієї групи взаємовідносин, що називаються залежним утриманням;

- країни, в яких не має спеціального законодавства (США, Німеччина). В країнах цієї групи відносно договорів лізингу широко застосовуються загальні норми торгового та цивільного права.

Основним міжнародним законодавчим актом, що регулює сферу лізингу, є *Конвенція УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг* (1988 р.). УНІДРУА (UNIDROIT) — міжнародний інститут з уніфікації приватного права, який являє собою міжнародну незалежну міжурядову організацію. Створена дана структура в 1926 році як допоміжна організація Ліги Націй і перезаснована в 1940 році із штаб квартирою у Римі [2]. Міжнародним інститутом уніфікації приватного права були розроблені та схвалені дві Конвенції — про міжнародний фінансовий лізинг і міжнародний факторинг з метою уніфікувати основні положення лізингових і факторингових угод у міжнародному обігу. Як зазначає, Ю. Шевчук — радник з правових питань проекту МФК «Розвиток лізингу в Україні», уніфікація правових взаємовідносин лізингу має важливе значення для оформлення та здійснення міжнародних лізингових угод. При розробці Конвенції провідними фахівцями був зведений багатий досвід ведення операцій лізингу в ряді розвинених країн світу, тому переважна більшість з положень Кон-

венції мають помітне методичне значення для покращання нормативно-правової бази України [3]. Ми схиляємось до цієї думки і вважаємо, що важливим для розвитку лізингу в Україні є сам факт безпосередньої ратифікації Конвенції про міжнародний фінансовий лізинг. Таке приєднання дозволяє використовувати широкі можливості щодо співпраці із зарубіжними лізинговими компаніями. Норми цієї Конвенції безпосередньо використовуються у майнових відносинах, що виникають при укладанні та реалізації договорів міжнародного лізингу.

В українському законодавстві до прийняття в 1997 році Закону України «Про лізинг», що став чинним 10 жовтня 1998 року, правового забезпечення лізингу фактично не існувало. Вперше лізинг згадується у п. 9 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про банки й банківську діяльність» (попередня редакція), в якій пояснюється, що банкам дозволяється здійснювати «придбання за власні кошти засобів виробництва для передачі їх в оренду (лізинг)». Оскільки завданням банківської установи як лізингодавця є фінансування угоди, то в положенні Національного банку України «Про кредитування», затвердженому постановою Правління Національного банку України від 28.09.1995 р. № 246, лізинг розглядається як форма майнового кредиту. Перша редакція Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 р. також містила норми регулювання лізингу. В Правилах застосування ЗУ «Про оподаткування прибутку підприємств», прийнятих Постановою Верховної Ради України від 27.06.1995 р., лізинг неправильно розглядався як тотожна оренді, але менш вагома в зіставленні з нею господарська операція. Формулювання оренди (лізингу) було неточним, згодом ці недоліки перейшли до наступної редакції закону. Позитивним у цих документах залишалась конкретизація деяких податкових пільг суб'єктам лізингових операцій.

Прийняття Закону України «Про лізинг» стало початком формування якісного правового поля лізингу в нашій країні. Однак наступний етап починається із створенням нової редакції закону, що регулюватиме лізингову діяльність, прийнятий Верховною Радою України 11 грудня 2003 року за назвою Закон України «Про фінансовий лізинг». Даний закон й по сьогодні залишається основним правовим актом регулювання лізингових відносин в Україні. У новій редакції відбулось чимало позитивних змін, однак він не позбавлений недоліків. До позитивних рішень можна віднести наступні [4; 5]: скасовано прив'язку строку дії договору фінансового лізингу до ступеня амортизації об'єкта лізингу —

ст. 1; встановлено спрощені умови укладання договору лізингу державного майна, зокрема вилучено вимогу погодження угоди лізингу державного майна з профільним міністерством — ст. 3, також суттєво скорочено кількість істотних умов договору — ст. 6; забрано умову для суб'єктів лізингу обов'язково належати до суб'єктів підприємницької діяльності (єдине обов'язкове обмеження — лізингодавець має бути юридичною особою) — ст. 4; введено нову форму лізингових відносин — сублізинг — ст. 5; встановлено передумови щодо відступу та скасування договору — ст. 7; убезпечено права лізингоодержувача на предмет лізингу — ст. 9; вказано уточнення щодо витрат на страхування предмета лізингу й можливих ризиків, пов'язаних з реалізацією угоди лізингу, так, витрати несе лізингоодержувач, якщо інших умов не передбачено договором — ст. 13; вилучено норму, яка вимагала, щоб розмір відшкодування по кожному лізинговому платежу дорівнював частині вартості предмета лізингу в розмірі амортизаційних відрахувань за період платежу — ст. 16; вилучено положення щодо звітності за лізинговими операціями, бухгалтерського обліку лізингу, системи оплати мита та ПДВ, адже дані питання регулюються іншими законодавчими актами.

На думку експертів, основним недоліком заміни ЗУ «Про лізинг» новим ЗУ «Про фінансовий лізинг» є те, що практично без спеціального регулювання залишився оперативний (операційний) лізинг. У той час же поняття оперативного лізингу залишилося у ряді законодавчих актів, при цьому різними трактуваннями. Наприклад, у Податковому кодексі та чинній Постанові Верховної Ради України Про затвердження Правил застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» наводяться різні визначення оперативного лізингу. В попередньому Законі України «Про лізинг» від 16.12.97 було зазначено, що особливостями оперативного лізингу є необхідність повернення предмета лізингу, відповідальність за ризик випадкового знищення або пошкодження об'єкта лізингу, якщо інше не передбачено договором лізингу.

Цивільний і Господарський Кодекси України були прийняті 16.01.2003 р. і статті, що стосуються регулювання лізингових відносин, прописувались у них вже на основі ЗУ «Про лізинг». У чинному ГКУ ст. 351 говорить, що банки мають право придбавати за власні кошти засоби виробництва для передачі їх у лізинг з дотриманням вимог, встановлених у ст. 292 цього Кодексу [6]. Цікаво, що в ЗУ «Про банки і банківську діяльність» про лізинг згадується тільки в одній статті, яка зазначає лізинг як кредитну

операцію. Стаття 49 до кредитних операцій, окрім традиційних, відносить:

1) здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені;
2) надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;

3) придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);

4) лізинг.

Таким чином, ЗУ «Про банки і банківську діяльність» не описує ні загальних умов, ні порядку здійснення лізингових операцій. Лізинг суттєво відрізняється від кредиту, то ж повністю регулювати лізинг як кредитні операції буде помилково.

Важливим аспектом законодавчого забезпечення лізингової діяльності є податкове регулювання. Із прийняттям Податкового кодексу ситуація з оподаткуванням лізингу дещо змінилась, при цьому в крашу сторону. Багатьма експертами проаналізовано зміни податкового законодавства й визначено чимало позитивних ефектів. Основні нововведення Податкового кодексу розподілити на три групи змін [7; 8]:

1. Зміни у визначенні термінів:

— до поняття проценти для цілей Податкового кодексу введено лізинговий платіж за користування майном згідно з договором фінансового лізингу;

— виділення таких видів і форм діяльності як фінансовий лізинг житла, оренда житла та оренда житла з правом викупу.

2. Зміни в податку на прибуток:

— об'єкти фінансового та оперативного лізингу зараховано до переліку об'єктів, страхування яких відносяться до складу витрат при визначенні об'єкта оподаткування. Також усунуто 5 % лімітів на обмеження щодо включення витрат на страхування;

— новою являється процедура визначення вартості об'єкта фінансового лізингу при його поверненні без придбання в власність лізингоотримувачем, яка буде дорівнювати сумі основної заборгованості лізингоотримувача за об'єкт фінансового лізингу;

— витрати пов'язанні з орендою легкових автомобілів відносяться до складу витрат у повному обсязі;

— при передачі товарів (основних засобів) у фінансовий лізинг база оподаткування не може бути нижчою від ціни придбання.

3. Зміни податку на додану вартість:

— у повній мірі звільненні від оподаткування ПДВ проценти та комісія у складі орендного платежу в межах договору фінансового лізингу;

— зменшено базу оподаткуванням ПДВ при постачанні товарів за договорами фінансового лізингу, які раніше були поверненні лізингоотримувачем не зареєстрованим як платник податку. Базою буде являться позитивна різниця між ціною продажу та ціною повернутого раніше товару.

Таким чином, Податковий кодекс дозволить лізинговим компаніям зменшити комісії на власні послуги завдяки зменшенню податкових видатків. За прогнозами експертів, вартість лізингу може встановитися на рівні банківського кредитування, а можливо й нижче.

Висновки. Проаналізувавши нормативне поле лізингової діяльності можна зробити наступні висновки. В загальному нормативне забезпечення лізингової діяльності у вітчизняних умовах достатнє для здійснення ефективних лізингових операцій. Прийняття нового податкового законодавства є прогресивним й повинно стимулювати активність лізингових компаній. Водночас існує ряд недоліків, що потребують удосконалення. З нашої точки зору, для покращення економіко-правового регулювання лізингової діяльності необхідниме такі кроки:

— варто звести в єдині визначення та норми наведені в ЗУ «Про фінансовий лізинг», ЦК і ГК України, оскільки розбіжності в цих нормативних документах створюють проблеми в практиці використання лізингу;

— нормативно врегулювати відсутні в чинному законодавстві питання оперативного лізингу, адже він є одним з ефективних способів повторного використання високотехнологічного та дорого вартісного обладнання;

— незважаючи на те, що податкове законодавство стало більш лояльним до лізингового ринку, варто врахувати те, що лізинг є ефективним інструментом інвестування в основні фонди за допомогою якого більшість розвинутих країн оновили матеріально-технічну базу виробництва. Тому доцільним є встановлення більш пільгового оподаткування для лізингового бізнесу. Враховуючи мультиплікативний ефект лізингової індустрії, бюджет держави від цього тільки виграє;

— практично не врегульовано питання виникнення спірних ситуацій між учасниками лізингу, в зв'язку з цим необхідним є нормативно-правове забезпечення таких ситуацій.

Вирішення цих проблемних питань полегшує ведення лізингового бізнесу та забезпечує ефективне його зростання. Для подальшого вдосконалення економіко-правового регулювання лізингової діяльності варто дослідити можливі способи законодавчого забезпечення прогресивних форм і видів лізингу, наприклад, зворотного лізингу, леверидж-лізингу, ленд-лізу. У зарубіжній практиці ці види активно застосовуються для розвитку економіки, в той час як в Україні вони не врегульовані та майже не використовуються.

Література

1. *Лісовська Н.В.* Фінансово-економічна сутність лізингової діяльності // Вісник КНТЕУ, фінанси та банківська справа. — 2010. — №1. — С. 92—100.
2. Офіційний сайт UNIDROIT [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unidroit.org/dynasite.cfm?dsmid=103284>
3. *Шевчук Ю.* Щодо приєднання України до Конвенцій УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг та міжнародний факторинг [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://leasinginukraine.com/ua/publications/general_issues/?pid=485
4. *Лясковець Г.М.* Шляхи удосконалення законодавчої бази лізингу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2007_4/1529.pdf
5. ЗУ «Про фінансовий лізинг» № 723/97-ВР, 16.12.1997 (у редакції Закону № 1381-IV від 11.12.2003) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=478587
6. Господарський кодекс України № 436-IV, 16.01.2003 (у редакції від 13.03.2012) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.26.51&nobreak=1>
7. Податковий кодекс України № 2755-VI, 02.12.2010 (у редакції від 07.06.2012) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.47.29&nobreak=1>
8. Deloitte. Стислий огляд змін, що матимуть суттєвий вплив на діяльність фінансового сектору [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.deloitte.com/assets>

Стаття надійшла до редакції 15.05.2012